

VU Research Portal

De laat-Romeinse goudschat van Echt en het einde van het Romeinse gezag in Nederland

Heeren, S.; Roymans, J.; Roymans, N.G.A.M.

published in

Archeobrief

2014

document version

Early version, also known as pre-print

[Link to publication in VU Research Portal](#)

citation for published version (APA)

Heeren, S., Roymans, J., & Roymans, N. G. A. M. (2014). De laat-Romeinse goudschat van Echt en het einde van het Romeinse gezag in Nederland. *Archeobrief*, 18(3), 2-7.

General rights

Copyright and moral rights for the publications made accessible in the public portal are retained by the authors and/or other copyright owners and it is a condition of accessing publications that users recognise and abide by the legal requirements associated with these rights.

- Users may download and print one copy of any publication from the public portal for the purpose of private study or research.
- You may not further distribute the material or use it for any profit-making activity or commercial gain
- You may freely distribute the URL identifying the publication in the public portal ?

Take down policy

If you believe that this document breaches copyright please contact us providing details, and we will remove access to the work immediately and investigate your claim.

E-mail address:

vuresearchportal.ub@vu.nl

De laat-Romeinse goudschat van Echt en het einde van het Romeinse gezag in Nederland

1

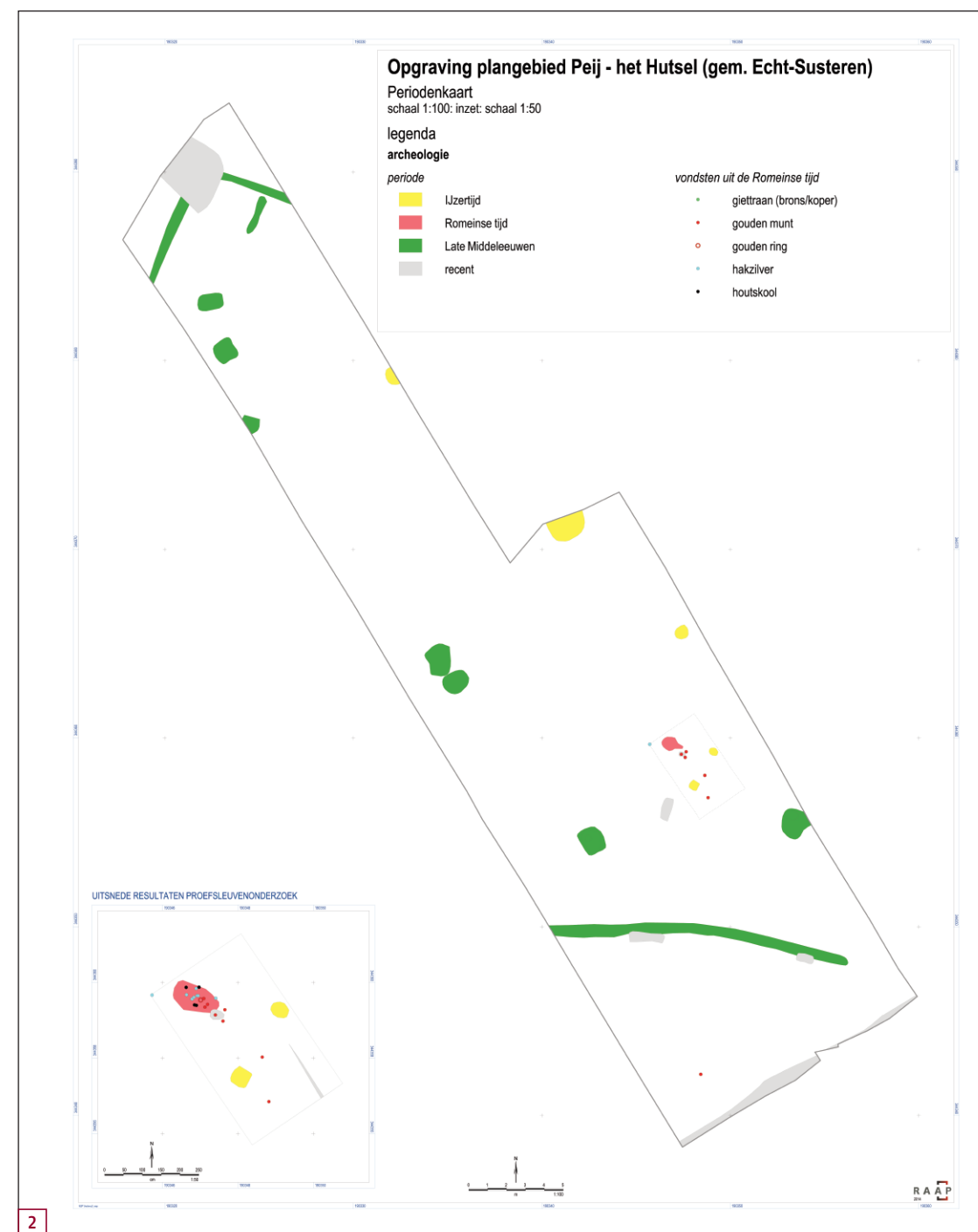
Op 25 april van dit jaar werd in het Limburgs Museum in Venlo een nieuwe schatvondst gepresenteerd aan de pers, bestaande uit gouden munten (solidi) en een aantal stukken 'hakzilver'. De schat was enkele weken daarvoor opgegraven in Echt (gemeente Echt-Susteren). In dit artikel wordt een toelichting gegeven op de schat, de context en de wetenschappelijke betekenis ervan.¹

Ontdekking van de schat

In 1990 vond een landbouwer uit Echt tijdens het werk op zijn akker met het blote oog twee gouden munten. Een goudstuk viel ter plekke weer uit zijn hand en kon ondanks verwoed zoekwerk niet worden teruggevonden. Begin 2014 ging de grondeigenaar Ger Boonen met zijn neefje terug naar de vondstplek en vond met een metaaldetector vijf nieuwe goudstukken. De vondst werd gemeld aan professionele archeologen, waarna in een samenwerkingsverband van RAAP, de Vrije Universiteit en de Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed ter plekke een waardestellend onderzoek werd uitgevoerd. Het doel was vooral om informatie te vergaren over de oorspronkelijke archeologische context van de muntvondsten.

Het archeologische onderzoek

Bij het veldonderzoek op de vondstplek van de eerste munten is in totaal een vlak van circa 60 bij 15 meter opengelegd en onderzocht. Daarbij kwam onder een akkerdek van ongeveer 35 centimeter een ovale kuil van zo'n 80 centimeter lengte en een resterende diepte van circa 25 centimeter tevoorschijn (afbeelding 2), waarin zes nieuwe goudstukken, een gouden ring en stukken hakzilver werden aangetroffen. Oorspronkelijk zal de gehele schat in deze kuil zijn begraven, maar in recente tijd is het bovenste deel ervan verploegd waardoor een aantal munten in de bouwvoor terecht kwam. Belangrijk is dat in de kuil geen resten zijn gevonden van aardewerk of een andere verpakking waarin het edelmetaal oorspronkelijk was gedeponereerd. Hoewel een (verloren gegaan) omhulsel van organisch materiaal niet kan worden uitgesloten, lijkt het er toch op dat de munten en het hakzilver los in de kuil zijn geplaatst.

2

Belangrijk is dat buiten bovengenoemde kuil ieder spoor van (laat-)Romeinse bewoning in het opgegraven vlak ontbreekt. Er werden alleen enkele kuilen en grepels van prehistorische en laatmiddeleeuwse datering aangetroffen. Ook de door plaatselijke amateurarcheologen op de aangrenzende akkers verzamelde oppervlaktevondsten wijzen uit dat Romeinse bewoning hier volledig ontbreekt. Deponering van de schat in een nederzetting, een grafveld, of een heiligdom kunnen we daarmee uitsluiten. Het lijkt hier te gaan om een eenmalige depositie op een off-site locatie. Op de AHN is zichtbaar dat de schat is begraven op het uiteinde van een hoger gelegen landtong, omgeven door moerassige laagten, respectievelijk het dal van de Rotherbeek in het westen en de laagte 'het Vulese' in het oosten (afbeelding 3). Mogelijk is de schat oorspronkelijk gedeponereerd langs een doorgaande weg die de zandkoppen van het gebied volgde.

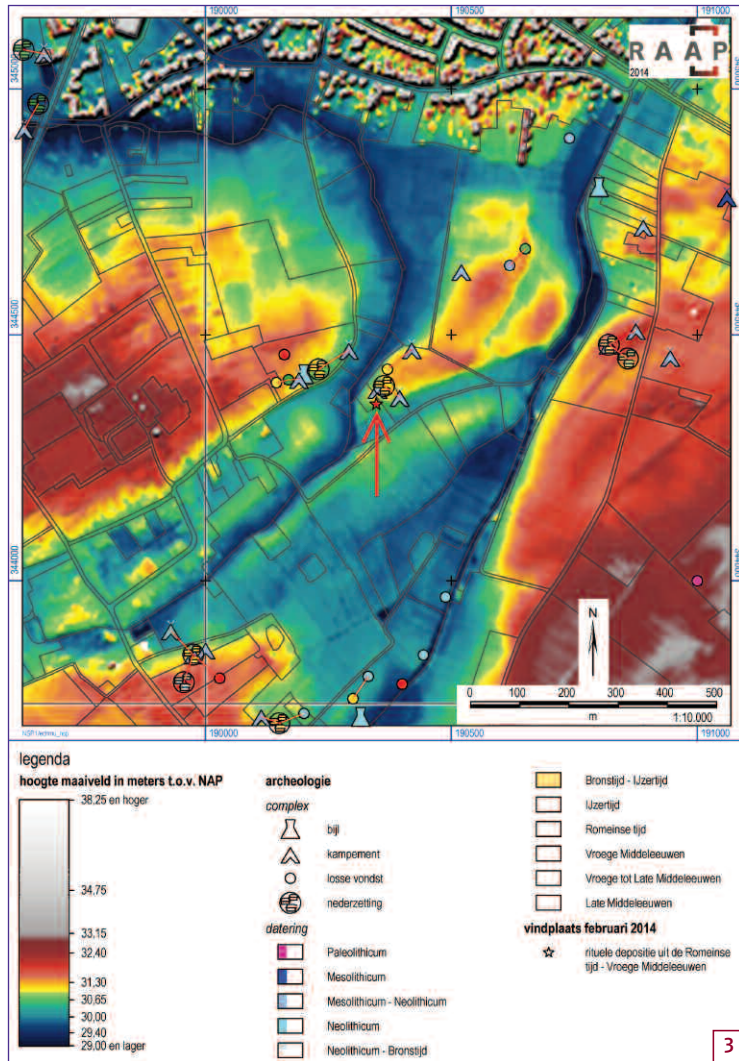
Beschrijving van de schat

Doordat tijdens de opgraving ook de bouwvoor systematisch met de metaaldetector is onderzocht, gaan wij ervan uit dat de schat thans compleet is geborgen. De samenstelling ziet er als volgt uit (afbeelding 1):

- twaalf gouden munten of solidi (afbeelding 4). De oudste stukken zijn van keizer Valentinianus I, >

1 Overzicht van de goudschat van Echt bestaande uit een ensemble van munten, een ring, een zilverbaar en fragmenten van zilveren vaatwerk.

2 Het opgravingsvlak te Echt met detailuitsnede van de kuil waarin de goudschat oorspronkelijk was begraven.

geslagen te Antiochië in de jaren 364-367 en zijn iets gesleten. De twee jongste munten zijn geslagen door keizer Constantijn III (407-411). Deze zijn vrijwel stempelfris, hetgeen betekent dat de schat kort na 411 zal zijn begraven;

- een onversierde gouden ring met een buitendiameter van 1,8 centimeter;
- een kleine zilverbaar met een lengte van 4,0 centimeter;
- negen stukken verknipt en verbogen zilver afkomstig van diverse stukken vaatwerk, waaronder tenminste drie schalen. Eén randfragment (afbeelding 5) is van een bord van exceptionele omvang en artistieke kwaliteit (zie onder).

Vergelijkbare goudschatten uit Nederland

De schat van Echt past in een opmerkelijke reeks vroeg-vijfde-eeuwse gouddepots uit de Nederrijnse grenszone van het Romeinse Rijk. Zij bestaan doorgaans uit een aantal solidi, al of niet gecombineerd met gouden sieraden. Het gaat om de muntschatten van Obbicht, Blerick, Venlo en Kessel,² Lienden en Dreumel in het Midden-Nederlandse rivierengebied,³ en

De vroeg-vijfde-eeuwse schat van Echt is de best gedocumenteerde laat-Romeinse goudschat van Nederland

Beilen en Velp-Het Laar ten noorden van de Rijn.⁴ In alle gevallen betreft het schatten waarvan weinig of geen informatie beschikbaar is over de precieze vondstlocatie en vondstcontext, en die steeds door niet-archeologen zijn verzameld. Echt is de enige schat waar een controleopgraving kon worden uitgevoerd waardoor dit nu de best gedocumenteerde laat-Romeinse goudschat is in Nederland.

Constantijn III en de chaos van de vroege vijfde eeuw

Vaak wordt het rampjaar 406 als einddatum gezien van het Romeinse gezag in het Rijnland; Germaanse groepen trokken toen massaal de Rijn over nabij Mainz en drongen diep in Gallië door. Het Nederrijnse gebied lijkt hier echter minder door getroffen en hier kon het Romeinse gezag zich wat langer handhaven. De usurpator, later medekeizer, Constantijn III, die in 407 van uit Engeland Gallië binnentrok en daar tot 411 heerste, speelt daarbij een bijzondere rol.⁵ Volgens de Byzantijnse historicus Zosimus zou Constantijn III de Romeinse Rijn grens weer veilig hebben gemaakt tegen Germaanse indringers. Het waarheidsgedachte van dit bericht werd door archeologen zeer in twijfel getrokken, aangezien bij de limesforten geen aanwijzingen zijn gevonden voor nieuwe vroegvijfde-eeuwse activiteiten. Herstel van de grensverdediging hoeft echter niet per se te gebeuren door het stationeren van reguliere Romeinse troepen in de castella. De geschiedschrijvers Orosius, Zosimus en Gregorius van Tours berichten ons dat Constantijn III het probleem met de opdringerige Germanen vooral oploste door

met de geldbuidel te zwaaien en allianties te sluiten met Germaanse leiders aan beide zijden van de Rijn. Hij behandelde de Germaanse groepen als foederati (bondgenoten), zond hen gezanten, kocht hun militaire steun en gebruikte deze voor de verdediging van de grenszone tegen nieuwe Germaanse indringers en ter versterking van zijn eigen leger in Gallië. Het gaat hier dus om een strategie waarbij de handhaving van het Romeinse gezag in de Rijn grens niet langer gebaseerd was op een directe controle door het reguliere leger, maar op een indirecte controle via vrij autonome groepen Germaanse foederati.

De begraver van de schat van Echt was hoogstwaarschijnlijk lid van een Germaanse krijgersgroep die in het leger van Constantijn III had gediend. Het goud en zilver had hij verkregen als beloning voor zijn diensten, ofwel rechtstreeks van de Romeinse overheid ofwel indirect via een Germaanse oorlogsleider. De schat zal zijn begraven kort na 411 in de crisis die ontstond na de nederlaag van Constantijn in Zuid-Gallië. Een nieuw geformeerde legermacht van Germaanse bondgenoten was onderweg naar hem, maar kwam te laat om zijn dood te voorkomen. Vervolgens werd de legermacht door de usurpator Jovinus (411-413) ingezet om de keizerstroon te verwerven. Na het uitblijven van nieuwe betalingen en wellicht onder druk van nieuwe Germaanse invallen, lijken de oorspronkelijke Germaanse bondgenoten van Constantijn III hun woongebieden langs de Nederrijn en Maas weer grotendeels te hebben verlaten. Misschien hangen de religieus geïnspireerde gouddeposities in de Rijn grens samen met het vertrek van Germaanse groepen van hun (tijdelijke) woonplaats.

Zoals gezegd, past de schat van Echt in de opvallend rijke horizon van goudschatten en losse gouden munten uit de eerste helft van de vijfde eeuw zowel ten noorden als ten zuiden van de Rijn in Nederland en

- 3 Landschappelijke situering van de vondstplek van de goudschat van Echt.
- 4 Gouden munten van – van links naar rechts – de keizers Valentinianus I, Valentinianus II, Theodosius en Constantijn III uit de schat van Echt.
- 5 Randfragment en replica van een vergulde zilveren schaal met een oorspronkelijke diameter van circa 70 centimeter en een gewicht van zeker 5 kilo.
- 6 Verspreidingskaart van goudvondsten uit het begin van de vijfde eeuw in Nederland en omgeving. a/A: periode 395-413. b/B: periode 425-456. a/b: losse solidi. A/B: muntschatten. c: schatvondsten met alleen gouden sieraden.

het aansluitende Duitsland (afbeelding 6). Daartoe behoren schatvondsten met alleen munten (Obbicht, Lienden), schatten met een combinatie van munten en halsringen (Beilen, Velp-Het Laar, Dortmund), met alleen gouden halsringen of medaillons (Olst, Rhenen, Velp-Hervormde Kerk), met munten en een verzilverde

